

UNIwersytet IM. ADAMA MICKIEWICZA W POZNANIU
Instytut PRAHISTORII

**FOLIA
PRAEHISTORICA
POSNANIENSIA**

TOM XVII

Laudator temporis acti

Pamięci
Profesora Jerzego Fogla

Redakcja
MACIEJ KACZMAREK

POZNAŃ 2012

Adres redakcji

Instytut Prahistorii, Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu
(Institute of Prehistory, Adam Mickiewicz University)
Św. Marcin 78, 61-809 Poznań, Poland
tel. +48/61 829 47 91
tel./fax +48/61 829 47 88
e-mail: ipuam@amu.edu.pl

Sekretarz redakcji

Katarzyna Pyżewicz

Rada Naukowa

Jadwiga Chudziakowa, Maciej Kaczmarek, Michał Kobusiewicz,
Aleksander Koško, Arkadiusz Marciniak, Ulrich Müller,
Danuta Minta-Tworzowska, Vladimír Podborský

Redaktor tematyczny

Hanna Kóčka-Krenz

Publikacja sfinansowana przez Instytut Prahistorii UAM

© *Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu,*
Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2013

Fotografia Profesora: Maciej Kaczmarek

Projekt okładki: Piotr Sikorski i Maciej Kaczmarek

Na okładce:

grodziska wczesnośredniowieczne i osada ludności kultury łużyckiej
na półwyspie Szyja w Bninie, gm. Kórnik, pow. poznański
(zdjęcie lotnicze – Włodzimierz Rączkowski)

Wersją pierwotną jest wersja papierowa

ISBN 978-83-232-2538-6

ISSN 0239-8524

SPIS TREŚCI

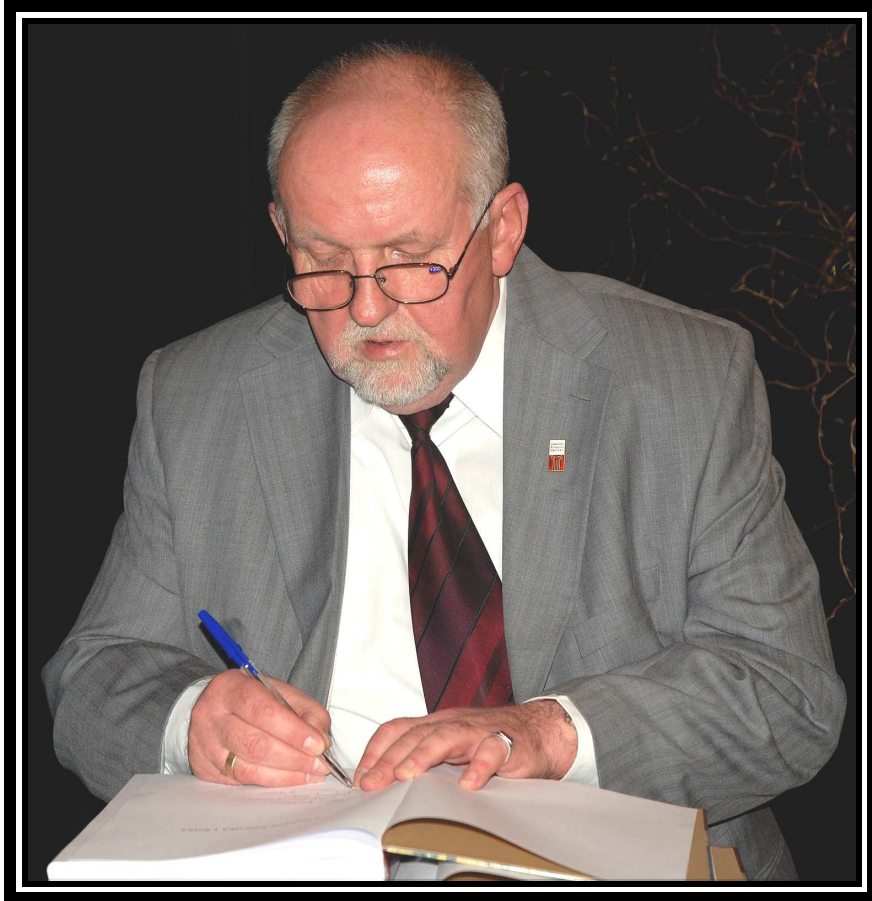
Od Redakcji (Maciej Kaczmarek)	7
<i>Profesor Jerzy Fogel – wspomnienie</i> (Danuta Minta-Tworzowska)	9
<i>Wykaz publikacji prof. zw. dr. hab. Jerzego Fogla za lata 1963–2011</i> (Maciej Kaczmarek) ..	17
Maciej Kaczmarek, Danuta Minta-Tworzowska, <i>The Józef Kostrzewski Poznań School of Archaeology. Several reflections on the illuminations and shadows of prehistory studies in respect to the Bronze and Early Iron Ages</i>	25
Olga Antowska-Gorączniak, Magdalena Poklewska-Koziół, Magdalena Spenger, <i>Renesansowe kafle z tarczownikami z wyspy tumskiej w Poznaniu</i>	41
Hubert Augustyniak, Krzysztof Gorczyca, Piotr Wawrzyniak, <i>Pradziejowe ślady uprawy roli z Wielkopolski i ziemi lubuskiej</i>	59
Mirosław Ciesielski, Jakub Dutkiewicz, <i>Osada ze schyłkowej fazy kultury lużyckiej w Iwnie, pow. poznański, stanowisko 25/26</i>	75
Bogusław Gediga, <i>Dystynktywna funkcja broni w kręgu halsztackim</i>	101
Agnieszka Indycka, <i>Figurka ornitomorficzna z Międzyrzecza w województwie lubuskim</i>	115
Dominika Jankowiak, Paweł Lech, Andrzej Sikorski, <i>Nowe kostki mozaikowe z Ostrowa Tumskiego w Poznaniu, stan. 13</i>	125
Dobrochna Jankowska, Piotr Rozbiegalski, <i>Między Północą a Południem. Osadnictwo schyłkowopaleolityczne i mezolityczne w dolnym biegu Warty</i>	139
Hieronim Kaczmarek, <i>Sesostris – ideał władcy epoki Oświecenia</i>	149
Jarmila E. Kaczmarek, <i>Pod rozsadzonym kamieniem</i>	169
Andrzej Kowalczyk, <i>Poznańskie dzbanki miodowe z Rochlitz</i>	185
Michał Krueger, <i>Obraz Tartessos w historiografii hiszpańskiej</i>	195
Marcin Krzepkowski, <i>Jak pracowity Wojciech zażartował z pana Skąpskiego, czyli perypetie niefortunnego poszukiwacza skarbów z XVIII wieku. Wągrowieckie księgi miejskie jako źródło informacji o nowożytnych depozytach monetarnych</i>	209
Andrzej Krzyszowski, <i>Studnia z późnej epoki brązu ze Szczodrzykowa koło Kórnik</i>	219
Marian Kwapiński, Aleksander Kwapiński, <i>Z historii badań nad wyobrażeniami na ceramice grobowej kultury pomorskiej</i>	243
Irena Lasak, Maciej Kaczmarek, <i>Naczynie z przedstawieniem antropomorficznym z nekropoli w Miłosławicach na Dolnym Śląsku</i>	257
Henryk Machajewski, <i>Grzebień znaleziony w studni ludności kultury przeworskiej z miejscowości Konotopa na Mazowszu</i>	275
Przemysław Makarowicz, <i>Ekspedycja górnodniestrzańska Instytutu Prahistorii UAM. Perspektywy polsko-ukraińskiego projektu badawczego</i>	287

Tadeusz Malinowski, <i>Uwagi na temat tzw. grobów rodzinnych kultury pomorskiej</i>	303
Andrzej Michałowski, Milena Teska, <i>Nowe odkrycia figurek Feuerböcke z terenów ziem polskich</i>	319
Sławomir Pietrzak, Jerzy J. Langer, <i>Badania archeometryczne substancji organicznej z krzemiennych grocików z cmentarzyska ludności kultury mogiłowej w Górzycy nad Odrą</i>	333
Andrzej Prinke, <i>Memorial Hansa Schleifa. Poznański ośrodek archeologiczny w planach Trzeciej Rzeszy</i>	345
Krzysztof Socha, Radosław Szemelak, <i>Krzemiennie grociki strzał z cmentarzyska ludności kultury mogiłowej w Górzycy nad Odrą</i>	369
Grzegorz Szcurek, <i>Osadnictwo ludności kultury lużyckiej w rejonie Brzezia w południowej Wielkopolsce</i>	393
Ewa Wielgosz-Skorupka, <i>Wiersz na pochwałę herbu Łukasza III Górki w szesnastowiecznym druku Aleksandra Augezdeckiego</i>	411
Jacek Wierzbicki, <i>Niezidentyfikowany przedmiot gliniany z osady ludności kultury pucharów lejgowatych w Poganicach, pow. słupski, stan. 4</i>	437
Justyna Żychlińska, <i>Profesor Jerzy Fogel – portret kórnicki</i>	447

CONTENTS

<i>Editor's note</i> (Maciej Kaczmarek)	7
<i>In Memoriam Professor Jerzy Fogel</i> (Danuta Minta-Tworzowska)	9
<i>List of publications of prof. dr. hab. Jerzy Fogel 1963–2011</i> (Maciej Kaczmarek)	17
Maciej Kaczmarek, Danuta Minta-Tworzowska, <i>The Józef Kostrzewski Poznań School of Archaeology. Several reflections on the illuminations and shadows of prehistory studies in respect to the Bronze and Early Iron Ages</i>	25
Olga Antowska-Gorączniak, Magdalena Poklewska-Koziół, Magdalena Spenger, <i>Renaissance stove tiles with an image of a shield-bearer from Ostrów Tumski, Poznań</i>	41
Hubert Augustyniak, Krzysztof Gorczyca, Piotr Wawrzyniak, <i>Remains of prehistoric farming from Wielkopolska and Ziemia Lubuska</i>	59
Mirosław Ciesielski, Jakub Dutkiewicz, <i>Late Lusatian settlement at Iwno, near Poznań, site 25/26</i>	75
Bogusław Gediga, <i>Distinctive role of weaponry in the Hallstatt Circle</i>	101
Agnieszka Indycka, <i>Ornithomorphic figurine from Międzyrzecz in Ziemia Lubuska</i>	115
Dominika Jankowiak, Paweł Lech, Andrzej Sikorski, <i>New mosaic cubes from Ostrów Tumski, Poznań, site 13</i>	125
Dobrochna Jankowska, Piotr Rozbiegalski, <i>Between North and South. Final Palaeolithic and Mesolithic settlement upon the lower Warta River</i>	139
Hieronim Kaczmarek, <i>Sesostris – the ideal ruler of the enlightenment</i>	149
Jarmila E. Kaczmarek, <i>Under a burst stone</i>	169
Andrzej Kowalczyk, <i>Honey jugs from Rochlitz found in Poznań</i>	185
Michał Krueger, <i>Images of Tartessos in Spanish historiography</i>	195
Marcin Krzypkowski, <i>How a hard-working Wojciech played a trick on Mr Skąpski – Adventures of an unfortunate treasure hunter in the 18th century. Wągrowiec town records as a source of information on modern coin deposits</i>	209
Andrzej Krzyszowski, <i>A late Bronze Age well from Szczodrzykowo near Kórnik</i>	219
Marian Kwapiński, Aleksander Kwapiński, <i>On the history of the study of images on the Pomeranian Culture Burial Pottery</i>	243
Irena Lasak, Maciej Kaczmarek, <i>A vessel with an anthropomorphic image from the cemetery in Miłosławice, Lower Silesia</i>	257
Henryk Machajewski, <i>Comb from a Przeworsk Culture well from Konotopa in Mazovia</i>	275
Przemysław Makarowicz, <i>Upper Dniestr Expedition of the Institute of Prehistory of Adam Mickiewicz University in Poznań. Prospects of the Polish-Ukrainian research project</i>	287

Tadeusz Malinowski, <i>Remarks on the so called family graves of the Pomeranian Culture</i>	303
Andrzej Michałowski, Milena Teska, <i>New finds of firedogs (Feuerböcke) from Poland</i>	319
Sławomir Pietrzak, Jerzy J. Langer, <i>Archaeometric analysis of an organic substance from flint arrowheads from the Tumulus Culture Cemetery in Górzycza upon the Odra River</i>	333
Andrzej Prinke, <i>Hans Schleif's memorial. The plans of the Third Reich towards the Poznań archaeological centre</i>	345
Krzysztof Socha, Radosław Szemelak, <i>Flint arrowheads from the cemetery at Górzycza on the Odra River</i>	369
Grzegorz Szczurek, <i>Lusatian settlement near Brzezcie in Southern Wielkopolska (Greater Poland)</i>	393
Ewa Wielgosz-Skorupka, <i>Poem tribute to Łukasz III Górka's coat of arms in the sixteenth-century print by Aleksander Augerdecki</i>	411
Jacek Wierzbicki, <i>Unidentified clay item from the Funnel Beaker settlement site in Poganice (Ślupsk District), site 4</i>	437
Justyna Żychlińska, <i>Professor Jerzy Fogel – a portrait from the perspective of Kórnik</i>	447

Prof. zw. dr hab. Jerzy Fogel

17.10.1942 – 4.04.2013

OD REDAKCJI

EDITOR'S NOTE

Przygotowania do druku XVII tomu *Folia Praehistorica Posnaniensia*, mającego uczcić przypadające po sobie jubileusze siedemdziesięciolecia urodzin oraz pięćdziesięciolecia pracy naukowej Profesora Jerzego Fogla, długoletniego, zasłużonego pracownika Instytutu Prahistorii oraz redaktora tegoż periodyku, przerwała smutna wiadomość o Jego śmierci, w dniu 4 kwietnia 2013 r. Po głębokim namyśle postanowiliśmy pozostawić w pierwotnej, niezmienionej postaci zarówno formułę tego woluminu, jak i jego okolicznościowy tytuł, wiernie oddający osobowość niedawno zmarłego Profesora.

Wszyscy znający Profesora Jerzego Fogla pamiętają doskonale, jak wielką wagę przywiązywał On do cech, które, co należy z żalem zaakcentować, współcześnie coraz częściej kojarzone są z minionym, staromodnym światem zasad i wartości. Rzetelność, skrupulatność, punktualność, odpowiedzialność za wypowiedzane słowa, umiar, wysoka kultura osobista i nienaganne maniery – to przymioty, z którymi Profesor Jerzy Fogel kojarzony był od zawsze w poznańskim środowisku archeologicznym. Jego zamiłowanie do historii badań archeologicznych, szczególnie zaś ukochanego XIX wieku i dziejów wielkopolskiego ziemiaństwa, którego karty z takim rozsmakowaniem studiował, nadały specyficzny rys Jego postaci, nie tylko jako uczonego, ale również człowieka. Profesor otwarcie przyznawał się do swojej fascynacji stuleciem Karola Libelta i Hipolita Cegielskiego, czerpał inspiracje z intelektualnego, kulturalnego oraz historycznego dorobku tamtych czasów, które – obok zagadnień związanych z epoką brązu i wczesną epoką żelaza – stanowiły główny przedmiot Jego badawczych zainteresowań. *Old fashioned man* – tak otwarcie o sobie mówił, często nawet to akcentował. I tak też, w bardzo pozytywnym znaczeniu, był postrzegany przez swoich przyjaciół, koleżanki i kolegów, współpracowników oraz studentów. Takim też pozostanie w naszej pamięci – Piewcą Dawnych Czasów.

Cześć Jego Pamięci!

Maciej Kaczmarek

PROFESOR JERZY FOGEL – WSPOMNIENIE

IN MEMORIAM PROFESSOR JERZY FOGEL

Profesor Jerzy Fogel urodził się 17 października 1942 r. w Kórniku koło Poznania. Był wiernym i oddanym synem Ziemi Wielkopolskiej. W roku 1960 zdał maturę w tamtejszym Liceum Ogólnokształcącym. W latach 1960–1965 studiował archeologię na Uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Jego nauczycielami byli wybitni prahistorycy, profesorowie: Józef Kostrzewski i Wojciech Kóčka. Dyplom magisterski (z wyróżnieniem) uzyskał 5 maja 1965 r. na podstawie pracy „Pracownia odlewnictwa brązu z okresu wczesnożelaznego w Bninie, pow. Śrem”, opartej na materiałach świeżo wówczas pozyskanych wykopaliskowo na znanej osadzie ludności kultury łużyckiej (stan. 2 a-b) przez Ekspedycję Archeologiczną UAM. Praca ta wkrótce, w roku 1968, została opublikowana na łamach „Wiadomości Archeologicznych”, wywołując spore zainteresowanie specjalistów¹.

Bezpośrednio po studiach Jerzy Fogel został zaangażowany w charakterze stażysty w ówczesnej Katedrze Archeologii Polski i Powszechnej UAM. Rok później otrzymał asystenturę (młodszy asystent od 1 września 1966 r., starszy asystent – od 1 września 1968 r.). Ważnym wydarzeniem w życiu naukowym Profesora Jerzego Fogla była praca doktorska „Uzbrojenie ludności kultury łużyckiej w dorzeczu Odry i Wisły”², którą obronił 8 listopada 1974 r. na Wydziale Historycznym UAM. Recenzenci wysoko ją ocenili, podkreślając nowatorskie ujęcie tematu, a także duży zasięg przedmiotowy, przestrzenny i chronologiczny. Podobne oceny zawierały recenzje autorów polskich i zagranicznych, sformułowane po publikacji dysertacji, nagrodzonej indywidualną nagrodą naukową III stopnia Ministra Nauki, Szkolnictwa Wyższego i Techniki. Główne tezy tej pracy przedstawił Profesor Jerzy Fogel z powodzeniem na IV Międzynarodowym Kongresie Archeologii Słowiańskiej w Sofii w roku 1980.

¹ Fogel 1968, 135–138.

² Fogel 1979.

Również na Wydziale Historycznym UAM zrealizował swój przewód habilitacyjny, przedstawiając jako podstawę dysertację „Import nordyjski na ziemiach polskich w schyłku epoki brązu”³, a kolokwium habilitacyjne odbyło się 26 stycznia 1987 r. Praca ukazała się drukiem w końcu roku 1988. Zarówno recenzenci, jak i pozostali odbiorcy monografii zwracali uwagę, iż jest to pierwsza w prahistorii polskiej udana próba monograficznego naświetlenia specyficznego wycinka pradziejów, czyli kontaktów międzykulturowych w basenie Morza Bałtyckiego. Praca ta miała jeszcze jeden walor – była zupełnie wolna od obciążeń etnicznych i politycznych, występujących w dawniejszej literaturze przedmiotu. Również i ta praca otrzymała nagrodę ministerialną III stopnia.

Po zatwierdzeniu stopnia doktora habilitowanego przez Centralną Komisję Kwalifikacyjną (20 marca 1989 r.) Profesor Jerzy Fogel objął stanowisko docenta w Instytucie Prahistorii UAM (1 sierpnia 1989 r.).

W dniu 29 listopada 1990 r. Rektor UAM mianował Go kierownikiem nowo utworzonego w Instytucie Zakładu Prahistorii Powszechnej Epoki Kamienia i Brązu, którą to funkcję Profesor pełnił do końca września 2012 roku, czyli do czasu przejścia na emeryturę.

Na wniosek Rady Wydziału Historycznego UAM, uwzględniający całość Jego dorobku naukowego i dydaktycznego, decyzją Senatu UAM został powołany na stanowisko profesora nadzwyczajnego (od 1 grudnia 1991 r.). Natomiast decyzją z dnia 10 maja 1995 r. został mianowany przez Prezydenta RP profesorem tytularnym.

Profesor Jerzy Fogel jeszcze w czasie studiów opublikował swoją pierwszą pracę naukową⁴, a także uczestniczył w wielu kampaniach wykopaliskowych, organizowanych przez ówczesną macierzystą Katedrę oraz inne placówki archeologiczne (w badaniach stacjonarnych grodów wczesnośredniowiecznych w Nakle nad Notecią, Wrocławiu-Ostrowie Tumskim, Radaczu koło Szczecinka, a przede wszystkim w Bninie koło Śremu; w systematycznych badaniach weryfikacyjnych grodów wczesnośredniowiecznych na obszarze całego Pomorza Środkowego).

W ramach działalności zawodowej brał udział w długofalowych (1961–1972) badaniach wykopaliskowych stanowisk wielokulturowych na terenie Niecki Jezior Bnińskich, w pierw jako zastępca kierownika ekspedycji, prof. dr. hab. Jana Żaka, będąc Jego prawą ręką na grodzisku w Bninie, inne prowadził samodzielnie. Na podkreślenie zasługuje wyróżniająca się – na tle owych czasów – innowacyjność metodyczna i interdyscyplinarność badań w Bninie, uwzględniających m.in. geo-

³ Fogel 1988.

⁴ Fogel 1963, 272–279.

morfologię, hydrologię, palinologię, malakologię, archeozoologię, archeologię podwodną, fotografię lotniczą itp.⁵ W zakresie wydzielonych obowiązków Profesora Fogla znajdowała się eksploracja bnińskiej osady z końca epoki brązu i okresu halszackiego – bardzo istotnej dla okolicznego zaplecza gospodarczego⁶.

Profesor uczestniczył także w badaniach osadnictwa z okresu wpływów rzymskich w Dębczynie koło Białogardu, kierowanych przez Profesora Jana Żaka. Prowadził również własne badania wykopaliskowe grodziska wczesnośredniowiecznego w Śremie oraz cmentarzysk ludności kultury łużyckiej w Biernatkach koło Śremu i Nadziejewie koło Środy Wlkp. Przeprowadził archeologiczną weryfikację domniemych średniowiecznych fortyfikacji podłużnych koło Zaniemyśla (tzw. Wały Zaniemyskie), objaśniając jej wyniki krytyczną analizą relacji Jana Długosza o najeździe krzyżackim na Wielkopolskę w roku 1331⁷. Zlokalizował i zbadał pozostałości renesansowego pawilonu myśliwskiego rodu Górków w Mościenicy koło Kórnik⁸. Ponadto zrealizował sondażowe badania reliktyw architektury gotyckiej przy zamku kórnickim i kościele pw. św. Wojciecha w Bninie oraz architektury barokowej w Arboretum Kórnickim⁹.

W ramach Archeologicznego Zdjęcia Polski opracował znaczny wycinek środkowej Wielkopolski. Na uwagę zasługuje również fakt, że kierował archeologicznymi poszukiwaniami prochów Hipolita Cegielskiego w Poznaniu.

Wyniki wszystkich prac terenowych znalazły wyraz w szeregu publikacji.

Postawa badawcza Profesora Jerzego Fogla ukształtowała się pod wpływem archeologicznej szkoły poznańskiej, stworzonej przez Profesora Józefa Kostrzewskiego. W zasadniczym zrębie pozostał jej wierny do końca, choć w sposób zdecydowany odrzucał jej etniczne aspekty. Hołdował idei wnikliwych badań, zarówno terenowych, jak i gabinetowych, a także szczegółowych studiów nad periodyzacją pradziejów.

Profesor Jerzy Fogel swoimi badaniami i analizami zapełniał białe plamy w historiografii archeologicznej. Jego główne zainteresowania badawcze koncentrowały się wokół szeroko zakrojonych studiów nad wytwórczością metalurgiczną, bronioznawstwem i kontaktami międzykulturowymi w pradziejach, a zwłaszcza w epoce brązu i żelaza. Z tego zakresu prowadził studia nad lokalnym przetwórstwem miedzi i metali pochodnych, które łączył z wyjaśnianiem różnych aspektów daleko-

⁵ Fogel, Żak 1985; Fogel 1985, 35–118; zwieńczeniem studiów nad regionem osadniczym okolic Kórnik i Bnina jest praca: Fogel 2007a, 55–73, a także Fogel 2007b oraz Fogel 2008.

⁶ Fogel 1968, 135–138.

⁷ Fogel 1975, 141–157; 1992, 310–311.

⁸ Fogel 1969, 417–418.

⁹ Fogel, Karłowska-Kamzowa 1971, 51–55.

siężnej wymiany towarowej i upowszechnianiem na rozległych obszarach standardów technologicznych. Z kolei zagadnienia z dziedziny obronności obejmowały uzbrojenie, organizację sił zbrojnych i sposoby prowadzeniu walki oraz fortyfikacje.

Profesor Jerzy Fogel był autorem pierwszych w tym zakresie opracowań monograficznych, odnoszących się do epoki brązu i wczesnej epoki żelaza, w których uwzględnił pełne spektrum informacji źródłowych, i dlatego zostały one uznane przez specjalistów za kompendium wiedzy z tego zakresu¹⁰. Równolegle zajmował się kontaktami społeczeństw zamieszkujących dorzecza Odry i Wisły zarówno z twórcami cywilizacji śródziemnomorskich (egejskiej, greckiej, etruskiej), jak i ze społecznościami północnoeuropejskimi. Na szczególną uwagę zasługuje nowoczesne ujęcie kwestii importu nordyjskiego na ziemiach polskich u schyłku epoki brązu¹¹. Zyskało ono wysoką ocenę środowisk zagranicznych jako udana próba naświetlenia pradziejowych stosunków kulturowych w basenie Morza Bałtyckiego.

Zajmował się w swych pracach krytyką źródeł pochodzenia południowego, co wniosło zauważony w świecie nauki wkład do badań nad oddziaływaniami śródziemnomorskimi jako wyraźnie inspirującymi kulturowo *Barbaricum*. Ten wątek Jego prac jest często odnotowywany w europejskiej literaturze przedmiotu; dał nawet podstawę do ujawnienia analogicznych źródeł w zbiorach niemieckich.

Za pracę naukową i dydaktyczną Profesor Jerzy Fogel został dziesięciokrotnie uhonorowany nagrodami Rektora UAM.

Bardzo ważną dziedziną badawczą Profesora Jerzego Fogla były dzieje archeologii polskiej, zwłaszcza XIX wieku, kiedy kwitło kolekcjonerstwo oraz mecenat arystokracji i ziemiaństwa. Imponujące kwerendy archiwalne, muzealne i literaturoznawcze w kraju i za granicą dały niezwykle rezultaty, rzucając nowe światło na nieznane dotąd aspekty tej działalności¹².

Profesor Jerzy Fogel był przede wszystkim Synem Ziemi Wielkopolskiej. Założył i prezesował Kórnickiemu Towarzystwu Kulturalnemu, a także aktywnie działał w Wielkopolskim Towarzystwie Kulturalnym (członek zarządu, wiceprezes). W tych strukturach organizacyjnych popularyzował m.in. archeologię. Przyczynił się także do powstania Społecznej Służby Archeologiczno-Konserwatorskiej, obejmującej swym zasięgiem całą Wielkopolskę. Zajmował się aktywnie i z dużym oddaniem oraz z dobrymi efektami ochroną zabytków. Należy wspomnieć, że był organizatorem i kustoszem lapidarium judaistycznego w Kórniku, pragnąc ocalić je od zapomnienia.

Profesor Jerzy Fogel za osiągnięcia naukowe, dydaktyczne, organizacyjne oraz na rzecz ochrony dziedzictwa kulturowego został odznaczony Złotym Krzyżem

¹⁰ Fogel 1972, 111–116; 1977, 9–12; 1976a; 1979a, 7–51; 1979b, 87–123; 1980, 87–123.

¹¹ Fogel 1976b, 97–109; 1988.

¹² Fogel 1970a, 417–418; 1970b, 247–267; 1991; 1999a, 259–260; 1999b, 261–262; 2004a, 154–178; 2004b, 7–45.

Zasługi oraz Medalem Komisji Edukacji Narodowej, uhonorowany Medalem Zasłużony Działacz Kultury, Srebrnym Medalem Opiekuna Miejsc Pamięci Narodowej, Medalem za Ochronę Zabytków Województwa Poznańskiego, Odznaką Honorową za Zasługi dla Rozwoju Województwa Poznańskiego.

Z krótkiego przeglądu dokonań naukowych Profesora Jerzego Fogla widać wyraźnie, że odszedł od nas wielce zasłużony i uznany uczonec, cieszący się autorytetem naukowym, wychowawca wielu pokoleń studentów oraz promotor prac magisterskich i doktorskich. Kształtował w nich otwartość wobec problemów archeologii, a także rzetelną postawę wobec wymogów i misji archeologii we współczesnym świecie.

Dla wielu archeologów, w tym współpracowników i wychowanków, Profesor Jerzy Fogel stanowił przykład poszukiwania prawdy, rzetelnej pracy i kształtowania archeologicznej wiedzy naukowej. Otaczała Go atmosfera szczerego uznania w skali Polski oraz Europy, zwłaszcza w zakresie studiów nad problematyką epoki brązu i wczesnej epoki żelaza.

Przez wiele lat (nominalnie od roku 1994, faktycznie od 1991) pełnił funkcję redaktora czasopisma naukowego Instytutu Prahistorii UAM – *Folia Praehistorica Posnaniensia*. Należał do komitetów redakcyjnych czasopism naukowych i rad naukowych oraz towarzystw naukowych.

W Profesorze straciliśmy Osobę oddaną całym sercem Ziemi Wielkopolskiej, zwłaszcza stronom rodzinnym, głównie Kórnikowi.

Trud i czas poświęcony przez Profesora Jerzego Fogla Instytutowi, nauce, budzą niezmiennie szacunek oraz uznanie i pozostaną nieprzemijające.

Profesor Jerzy Fogel

Dobrym był Polakiem, zacnym obywatelem,
Czułym ojcem, wiernym przyjacielem,
Pociechą w troskach, w szczęściu uczestnikiem.
Był mężem, ojcem, przewodnikiem¹³.

Danuta Minta-Tworzowska

Instytut Prahistorii
Uniwersytet im. Adama Mickiewicza
w Poznaniu

¹³ Inspirację stanowił jeden z wierszy z roku 1805, upamiętniających Szczęsnego Potockiego, wyrytych na głazach w Sofiówce, w gaju poświęconym zmarłym.

BIBLIOGRAFIA

- Fogel J.
- 1963 Grodzisko wczesnośredniowieczne w Radaczu, pow. Szczecinek, w świetle dwuletnich badań wykopaliskowych, *Z otchłani wieków* 29/3, s. 272–279.
- 1968 Pracownia odlewnictwa brązu z okresu wczesnożelaznego w Bninie, pow. Śrem, *Wiadomości Archeologiczne* 33, s. 135–138.
- 1970a Sprawozdanie z badań nad pozostałościami pałacu Górków w Mościenicy, pow. Śrem, w 1969 r., *Informator Archeologiczny, Badania 1969*, s. 417–418.
- 1970b Z dziejów archeologii wielkopolskiej XIX wieku: działalność Tytusa i Jana Działyńskich, *Fontes Archaeologici Posnanienses* 20, s. 247–267.
- 1972 Z badań nad odlewnictwem brązu kultury łużyckiej w Wielkopolsce [w:] *Problemy badań archeologicznych Polski północno-zachodniej*, red. J. Żak, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, s. 111–116.
- 1975 W kwestii „Wałów Zaniemyskich”, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza* 22, s. 141–157.
- 1976a Studia nad uzbrojeniem ludności kultury łużyckiej w dorzeczu Odry i Wisły (tezy), *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk* 93 (1975), s. 9–12.
- 1976b Z badań nad kontaktami społeczeństw ziem polskich wczesnej epoki brązu z kręgiem egejskim, *Archeologia Polski* 22, s. 97–109.
- 1979a Siły zbrojne ludności kultury łużyckiej (struktura – organizacja – wartość bojowa), *Materiały Zachodniopomorskie* 25, s. 7–51.
- 1979b *Studia nad uzbrojeniem ludności kultury łużyckiej w dorzeczu Odry i Wisły. Broń zaczepna*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- 1980 Uzbrojenie ludności kultury wschodniopomorskiej, *Przegląd Archeologiczny* 27, s. 87–123.
- 1985 Przemiany osadnictwa mikroregionu bnińskiego w epoce brązu i wczesnych okresach epoki żelaza [w:] *Materiały do studiów nad osadnictwem bnińskim*, t. IV, Mikroregion bniński, red. J. Żak, J. Fogel, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, s. 35–118.
- 1988 „Import” nordyjski na ziemiach polskich u schyłku epoki brązu, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- 1991 *Pompeja polska (Z dziejów archeologii wielkopolskiej XIX wieku: działalność Albina hr. Węsierskiego i Zbigniewa hr. Węsierskiego-Kwileckiego)*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.
- 1992 Głos w dyskusji nad „Wałami Zaniemyskimi” [w:] *Stan i potrzeby badań nad wczesnym średniowieczem w Polsce*, red. Z. Hilczer-Kurnatowska, PTPN, Poznań, s. 310–311.
- 1999a Kajetan Wincenty Kielisiński (1808–1849) in memoriam, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 9, s. 259–260.
- 1999b W 30. rocznicę śmierci Profesora Józefa Kostrzewskiego, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 9, s. 261–262.
- 2004a Amatorzy archeologii [w:] *Ziemiaństwo wielkopolskie: w kręgu arystokracji*, red. A. Kwilecki, Poznań, s. 154–178.

- 2004b Hrabianki Szembekówny – pionierki archeologii wielkopolskiej z przełomu XIX i XX wieku, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 12, s. 7–45.
- 2007a Archeologia [w:] *Z dziejów Kórnik i Bnina. Studia i materiały*, t. 1, red. J. Fogel, Poznań, s. 55–73.
- 2007b (red.) *Z dziejów Kórnik i Bnina. Studia i materiały*, t. 1, Poznań.
- 2008 (red.) *Z dziejów Kórnik i Bnina. Studia i materiały*, t. 2, Poznań.

Fogel J., Karłowska-Kamzowa A.

- 1971 Pozostałości renesansowego zwierzyńca w okolicach Kórnik, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 19/1, s. 51–55.

Fogel J., Żak J. (red.)

- 1985 *Materiały do studiów nad osadnictwem bnińskim*, t. 4, Mikroregion bniński, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań.

**WYKAZ PUBLIKACJI
PROF. ZW. DR. HAB. JERZEGO FOGLE
ZA LATA 1963–2011**

LIST OF PUBLICATIONS OF PROF. DR HAB. JERZY FOGEL
1963–2011

1963

1. Grodzisko wczesnośredniowieczne w Radaczu, pow. Szczecinek, w świetle dwuletnich badań wykopaliskowych, *Z Otchłani Wieków* 29/3, s. 272–279.

1966

2. Osada ludności kultury łużyckiej z pracownią odlewnictwa brązu na Półwyspie Jeziora Bnińskiego, *Z Otchłani Wieków* 32/3, s. 250–255.
3. [współautorzy: B. Danielczyk i J. Żak] Tymczasowe sprawozdanie z prac wykopaliskowych w Bninie, pow. Śrem, w 1966 r. [w:] *Sprawozdania z prac wykopaliskowych Katedry Archeologii Polski i Powszechnej UAM*, Poznań, b.s.

1968

4. Pracownia odlewnictwa brązu z okresu wczesnożelaznego w Bninie, pow. Śrem, *Wiadomości Archeologiczne* 33/1, s. 135–138.
5. Badania ratunkowe na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Śremie, *Informator Archeologiczny, Badania 1967*, s. 276–277.
6. Badania wykopaliskowe w Bninie, pow. Śrem, *Wiadomości Archeologiczne* 33/1, s. 135–138.
7. Sprawozdanie z badań powierzchniowo-sondażowych na terenie Niecki Jezior Bnińskich w 1967 r., *Informator Archeologiczny, Badania 1967*, s. 55–56.

1969

8. Sprawozdanie z badań nad pozostałościami pałacu Górków w Mościenicy, pow. Śrem, *Informator Archeologiczny, Badania 1968*, s. 396–397.
9. Sprawozdanie z badań powierzchniowo-sondażowych na terenie Niecki Jezior Bnińskich w 1968 r., *Informator Archeologiczny, Badania 1968*, s. 63.

10. Sprawozdanie z prac wykopaliskowych w Bninie, pow. Śrem, w 1968 r., *Informator Archeologiczny, Badania 1968*, s. 216–217.

1970

11. Z dziejów archeologii wielkopolskiej XIX wieku: działalność Tytusa i Jana Działyńskich, *Fontes Archaeologici Posnanienses* 20, s. 247–267.
12. Badania podwodne stanowisk archeologicznych na Jeziorze Bnińskim, *Wiadomości Archeologiczne* 35/3, s. 415–417.
13. Sprawozdanie z badań wykopaliskowych w Bninie, pow. Śrem, w 1969 r., *Informator Archeologiczny, Badania 1969*, s. 234–235.
14. Sprawozdanie z badań nad pozostałościami pałacu Górków w Mościenicy, pow. Śrem, w 1969 r., *Informator Archeologiczny, Badania 1969*, s. 417–418.
15. Tam gdzie grasuje czarny kur, *Z Otchłani Wieków* 36/4, s. 342–343.

1971

16. [współautor: A. Karłowska-Kamzowa] Pozostałości renesansowego zwierzyńca w okolicach Kórnika, *Kwartalnik Historii Kultury Materialnej* 19/1, s. 51–55.
17. Biogram Jana Żaka, *Z Otchłani Wieków* 37/1, s. 41–43.

1972

18. Z badań nad odlewnictwem brązu kultury łużyckiej w Wielkopolsce [w:] *Problemy badań archeologicznych Polski północno-zachodniej*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, s. 111–116.
19. Grodzisko wczesnośredniowieczne w Śremie w świetle badań archeologicznych [w:] *Dzieje Śremu*, PWN, Poznań 1972, s. 13–18.
20. Sprawozdanie z badań weryfikacyjnych w okolicach Zaniemyśla, pow. Środa, *Informator Archeologiczny, Badania 1970–71*, s. 157.
21. [rec.] K. Dąbrowski, Z przeszłości Kalisza, Warszawa 1970, *Rocznik Kaliski* 5, s. 401–404.

1973

22. [współautor: A. Karłowska-Kamzowa] Nieznany zabytek architektury renesansowej z okolicy Kórnika, *Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej* 11, s. 23–39.

1975

23. W kwestii „Wałów Zaniemyskich”, *Studia i Materiały do Dziejów Wielkopolski i Pomorza* 22, s. 141–157.
24. Z dziejów archeologii polskiej 2 połowy XIX wieku i początku XX wieku (w kręgu mecena-tu Działyńskich i Zamoyskich), *Fontes Archaeologici Posnanienses* 26, s. 169–179.

1976

25. Z badań nad kontaktami społeczeństw ziem polskich wczesnej epoki brązu z kręgiem egejskim, *Archeologia Polski* 22/1, s. 97–109.
26. [red.] *Czy Kórnik ma tylko 550 lat? Materiały sesji popularnonaukowej (29–30.III.1976)*, Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne, Poznań, ss. 42.
27. Region kórnicki w pradziejach [w:] *Czy Kórnik ma tylko 550 lat? Materiały sesji popularnonaukowej (29–30.III.1976)*, Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne, Poznań, s. 7–13.
28. W sprawie komentarza nowego wydania Jana Długosza „Roczników czyli kronik sławnego Królestwa Polskiego”, *Kwartalnik Historyczny* 83/3, s. 758.

1977

29. Studia nad uzbrojeniem ludności kultury łużyckiej w dorzeczu Odry i Wisły (tezy), *Sprawozdania Poznańskiego Towarzystwa Przyjaciół Nauk* 93 (1975), s. 9–12.
30. [red.] W. Bugała, *Magnolie – arystokracja naszych ogrodów*, Kórnickie Towarzystwo Kulturalne, Kórnik 1978, ss. 25.

1979

31. Siły zbrojne ludności kultury łużyckiej (struktura – organizacja – wartość bojowa), *Materiały Zachodniopomorskie* 25, s. 7–51.
32. *Studia nad uzbrojeniem ludności kultury łużyckiej w dorzeczu Odry i Wisły. Broń zaczepna*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, ss. 202.

1980

33. [współautor: W. Dzieduszycki] Gród wczesnośredniowieczny w Śremie, *Slavia Antiqua* 26, s. 33–91.
34. Uzbrojenie ludności kultury wschodniopomorskiej, *Przegląd Archeologiczny* 27, s. 87–123.
35. [red. (z S. Potockim)] *W stulecie śmierci Jana Działyńskiego, Materiały sesji popularnonaukowej (31.III.–1.IV.1980)*, Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne, Poznań 1980, ss. 108.

1981

36. Broń ochronna i okazjonalna ludności kultury łużyckiej w dorzeczu Odry i Wisły, *Archeologia Polski* 26/1, s. 147–190.

1982

37. Odlewnia brązu w osadzie obronnej ludności kultury łużyckiej w Bninie, woj. poznańskie, *Pamiętnik Muzeum Miedzi* 1, s. 189–198.
38. W odpowiedzi doc. Janowi Dąbrowskiemu, *Archeologia Polski* 27/1, s. 203–208.

1983

39. Miedź i metale pochodne [w:] *Człowiek i środowisko w pradziejach*, red. J.K. Kozłowski, S.K. Kozłowski, PWN, Warszawa 1983, s. 141–152.
40. Wektory rozwoju archeologii Wielkopolski (wczoraj – dzisiaj – jutro), *Informator Regionalisty* 2, s. 33–42.

1984

41. Archeolodzy o Hipolicie Cegielskim, *Nurt* 9, s. 15–17.
42. Przegląd sytuacji regionalnych towarzystw kulturalnych woj. poznańskiego, sfederowanych w WTK na koniec 1983 r., *Informator Regionalisty* 3, s. 35–40.

1985

43. [red. (z J. Żakiem)] *Materiały do studiów nad osadnictwem bnińskim*, t. IV: *Mikroregion bniński*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, ss. 207.
44. Przemiany osadnictwa mikroregionu bnińskiego w epoce brązu i wczesnych okresach epoki żelaza [w:] *Materiały do studiów nad osadnictwem bnińskim*, t. IV: *Mikroregion bniński*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, s. 35–118.

1987

45. [red.] S. Potocki, *Klaudyna z Działyńskich Potocka (1801–1836) i Celestyna z Zamoyskich Działyńska (1804–1883)*, Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne, Poznań 1987, ss. 16.

1988

46. „Import” nordyjski na ziemiach polskich u schyłku epoki brązu, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, ss. 231.
47. [współautorzy: A. Sikorski i S. Bakiera] Uwagi na temat zmienności wybranych elementów średniowiecznej aglomeracji śremskiej (gród – miasto – przeprawa warciańska), *Fontes Archaeologici Posnanienses* 36, s. 137–157.
48. *Militaria kultury lużyckiej z dorzecza Odry i Wisły – źródła*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 1988, ss. 202.
49. [red.] *Władysław Zamoyski (1853–1924). Życie i dzieło. Materiały sesji popularnonaukowej (17.III.1987)*, Wielkopolskie Towarzystwo Kulturalne, Poznań, 1988, ss. 26.

1989

50. [współautor: T. Makiewicz] La sconosciuta „importazione” etrusca in Cujavia (Polonia Centrale) e la questione della presenza degli Etruschi sul Baltico, *Studi Etruschi* 55, s. 123–130.
51. [współautor: T. Makiewicz] Nieznany „import” etruski z Kujaw, *Archeologia Polski* 34/1, s. 127–159.

1991

52. [red. (z J. Żakiem)] *Folia Praehistorica Posnaniensia* 4.
53. *Pompeja polska (Z dziejów archeologii wielkopolskiej XIX wieku: działalność Albina hr. Węsierskiego i Zbigniewa hr. Węsierskiego-Kwileckiego)*, Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań, ss. 160.

1992

54. Głos w dyskusji nad „Wałami Zaniemskimi” [w:] *Stan i potrzeby badań nad wczesnym średniowieczem w Polsce*, red. Z. Hilczer-Kurnatowska, PTPN, Poznań, s. 310–311.
55. Katalog zbiorów Ekspedycji Bnińskiej UAM [w:] *Katalog archeologicznych zbiorów poza-muzealnych*, z. 5. *Kolekcja Instytutu Prahistorii Uniwersytetu Adama Mickiewicza w Poznaniu*, cz. 1, Warszawa, s. 49–51.
56. Archeologia powszechna: środkowy okres epoki brązu – środkowy okres lateński (starszy okres przedrzymski) [w:] *Informator o studiach Instytutu Prahistorii UAM*, Poznań, s. 30–32.

1993

57. [red. (z J. Żakiem)] *Folia Praehistorica Posnaniensia* 5.
58. *Mit i rzeczywistość „grodu” ludności kultury łużyckiej w Bninie, w środkowej Wielkopolsce*, Wydawnictwo Sorus, Poznań.
59. Profesorowi Janowi Żakowi – słowa pożegnania, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 5, s. 5.
60. Jak Chłopicki kołędował, *Przewodnik Katolicki* 51/52, s. 6.

1994

61. [współautorzy: M. Kaczmarek i J. Wierzbicki] Elementy obce chronologicznie na cmentarzysku ludności kultury łużyckiej w Nadziejewie (st. 1) koło Środy Wielkopolskiej, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 6, s. 123–155.
62. [red.] *Folia Praehistorica Posnaniensia* 6.
63. Glossa do najwcześniejszych badań Ostrowa Lednickiego, *Studia Lednickie* 3, s. 343–345.
64. Wielkanoc w Poznaniu przed półtorawieczem, *Przewodnik Katolicki* 14/15, s. 27.
65. Pani wawelska, *Przewodnik Katolicki* 29, s. 6.
66. „Rewelacja” profesora Włodzimierza Szafrąńskiego, *Archeologia Polski* 39/1, s. 125–128.
67. „Zwiastun Polski nowej z ducha” (Stefana Żeromskiego elegia o Władysławie Zamoyskim), *Przewodnik Katolicki* 24, s. 9–10.
68. Zaginiona świątynia, *Przewodnik Katolicki* 44, s. 11, 14.

1995

69. [red.] *Folia Praehistorica Posnaniensia* 7.

70. *Tematy archeologiczne w rysunkach i grafikach Kajetana Wincentego Kielisińskiego (1808–1849)*, Poznań.
71. Bronisław Domaradzki (1831–1873) – zapomniany pionier archeologii Wielkopolski, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 7, s. 11–20.
72. Pierwszy polski pątnik do Santiago de Compostella, *Przewodnik Katolicki* 38, s. 8–9.
73. Chrzcielnica Polski, *Przewodnik Katolicki* 32, s. 8–9.
74. Bnińskiego mitu ciąg dalszy, *Archeologia Polski* 40/1–2, s. 158–161.

1996

75. Edward hr. Raczyński (1786–1845) o Ostrowie Lednickim, *Studia Lednickie* 4, s. 385–405.
76. Pomnik Joachima Lelewela i Aleksandra Przeździeckiego na Ostrowie Lednickim – nie zrealizowany zamysł Albina hr. Węsierskiego z lat 1869–1875, *Studia Lednickie* 4, s. 433–437.
77. Archeologiczne tropy Józefa Lepkowskiego (1826–1894) w Wielkopolsce, *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Jagiellońskiego MCXCVII, Opuscula Musealia* 8, s. 21–45.
78. Frapująca zagadka średniowiecznych świątyń, *Przegląd Wielkopolski* 10, s. 15–20.

1997

79. [red.] *Folia Praehistorica Posnaniensia* 8.
80. Jak nasi przodkowie „święty ogień” niecili, *Przewodnik Katolicki* 51/52, s. 19.

1998

81. *Kościół Wielkopolski, Kujaw i Ziemi Lubuskiej. Z teki rysunków Kajetana Wincentego Kielisińskiego (1808–1849)*, Poznań.
82. Kórnicka nekropolia Górków, *Miesięcznik Parafialny*, cz. 1, listopad 1998, s. 11; cz. 2, grudzień 1998, s. 10.
83. Jakim Go znałem, jakim zapamiętam (wspomnienie pośmiertne o Zdzisławie Dworzeckim), *Przegląd Wielkopolski* 13, s. 61–63.

1999

84. [red.] *Folia Praehistorica Posnaniensia* 9.
85. [współautor: J.J. Langer] Europejskie „idole chlebkowate” z wczesnej epoki brązu. Próba nowej interpretacji treści metodami archeologicznymi, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 9, s. 79–133.
86. Kajetan Wincenty Kielisiński (1808–1849) in memoriam, *Informator UAM* 5, s. 6–7.
87. Kajetan Wincenty Kielisiński (1808–1849) – powstaniec, bibliotekarz, artysta, grafik, *Przegląd Wielkopolski* 13, s. 66–69.
88. Kajetan Wincenty Kielisiński (1808–1849) in memoriam, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 9, s. 259–260.

89. W 30. rocznicę śmierci Profesora Józefa Kostrzewskiego, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 9, s. 261–262.

2001

90. „Bnińska szkoła archeologiczna” [w:] *Archeologia – paradygmat – pamięć*, red. D. Minta-Tworzowska i W. Rączkowski, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań, s. 59–63.

2002

91. [współautor: A. Sikorski] Pawilon Białej Damy w Kórniku (przyczynek do interdyscyplinarnych badań nad urządzeniami parków rezydencjonalnych doby baroku w Polsce), *Archaeologia Historica Polona* 12, s. 159–191.
92. *Mielżyńscy i Turnowie w kregu starożytników XIX wieku*, Poznań 2002.

2003

93. Poznańskie echa wykopalisk w Mnikowie koło Krakowa (fragment wielkiej mistyfikacji archeologicznej z XIX wieku), *Wielkopolski Biuletyn Konserwatorski* 2, s. 62–86.
94. Archiwum prywatne Profesora Józefa Kostrzewskiego, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 10/11, s. 401.
95. [współautorzy: J. Jasiewicz, A. Łosińska, A. Sikorski] „Nowy” gródek późnośredniowieczny w rejonie Jezior Bnińskich (Błazejewo, gm. Kórnik, woj. wielkopolskie), *Folia Praehistorica Posnaniensia* 10/11, s. 269–296.
96. [red.] *Folia Praehistorica Posnaniensia* 10/11.
97. Ozdoby brązowe z pozostałościami tekstyliów z Konina-Grójca (V EB – HaC). Przyczynek do poznania stosunków interregionalnych kultury łuzycyckiej, *Sprawozdania Archeologiczne* 53 (2001), s. 359–376.
98. Ziemiański mecenat archeologiczny na Kujawach: Trzcinińscy z Ostrowa nad Gopłem, *Ziemia Kujawska* 16, s. 53–77.
99. Pokój wam – shalom, *Przegląd Wielkopolski* 17/1–2, s. 115–119.

2004

100. Amatorzy archeologii [w:] *Ziemiaństwo wielkopolskie: w kregu arystokracji*, red. A. Kwilecki, Poznań, s. 154–178.
101. Hrabianki Szembekówny – pionierki archeologii wielkopolskiej z przełomu XIX i XX wieku, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 12, s. 7–45.
102. [red.] *Folia Praehistorica Posnaniensia* 12.

2005

103. Odkrycie planów najwcześniejszych wykopalisk na Ostrowie Lednickim [w:] *Lapides viventes. Zaginiony Kraków wieków średnich. Księga dedykowana Profesor Klementynie Żurowskiej*, red. J. Gadomski, K. Kolowca-Chmura, Kraków, s. 279–283.

104. Ziemiański mecenat archeologiczny w Wielkim Księstwie Poznańskim: Adolf Skarбек-Malczewski (1813–1887) z Kruchowa koło Trzemeszna, odkrywca słynnego *aquamanile*, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 13/14, s. 39–58.
105. Gołuchowska kolekcja archeologiczna Działyńskich i Czartoryskich. Zabytki krajowe (suplement), *Fontes Archaeologici Posnanienses* 41, s. 187–190.
106. [red.] *Folia Praehistorica Posnaniensia* 13/14 (Księga pamiątkowa Kazimierza Siuchnińskiego).

2006

107. Textile impressions on clay utensils from the Lusatian culture settlement at Bnin (Poznań district, Wielkopolska province), site 2 B, *Sprawozdania Archeologiczne* 58, s. 503–517.

2007

108. Archeologia [w:] *Z dziejów Kórnik i Bnina. Studia i materiały*, t. 1, red. J. Fogel, Poznań, s. 55–73.
109. [red.] *Z dziejów Kórnik i Bnina. Studia i materiały*, t. I, Poznań, ss. 500.

2008

110. [red.] *Z dziejów Kórnik i Bnina. Studia i Materiały*, t. II, Poznań, ss. 200.

2009

111. [red.] *Folia Praehistorica Posnaniensia* 15 (Księga pamiątkowa Wojciecha Kóčki).
112. Dawna kolekcja archeologiczna hr. Żółtowskich z Czacza koło Kościana (ze studiów nad ziemiańskim mecenatem archeologicznym w Wielkopolsce), *Folia Praehistorica Posnaniensia* 15, s. 352–380.

2011

113. (red.) *Folia Praehistorica Posnaniensia* 16.
114. Błogosławiony Edmund Bojanowski (1814–1871) – jako amator archeologii regionalnej. Fragment starożytnictwa w Wielkim Księstwie Poznańskim, *Folia Praehistorica Posnaniensia* 16, s. 11–33.

Opracował Maciej Kaczmarek